

Nr 19.

Ankom till riksdagens kansli den 16 mars 1928 kl. 12 m.

Utlåtande i anledning av väckt motion angående lagstiftning om rätt att företaga abort.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 292, vilken behandlats av första lagutskottet, har herr *Spångberg m. fl.* hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till regeringen hemställa, att regeringen måtte skyndsamt låta verkställa utredning, under vilka villkor företagande av abort må vara tillåtet, samt att förslag till sådan lagstiftning och sådana ändringar av strafflagen föreläggas riksdagen.

Beträffande de skäl, motionärerna anfört till stöd för sin hemställan, får utskottet hänvisa till motionen.

I 14 kapitlet 26 § strafflagen stadgas straff för kvinna, som å sig själv använder fosterfördrivande medel. Straffet är för fullbordat brott fängelse och för försök fängelse i högst sex månader eller böter. Fosterfördrivning, med kvinnans medgivande verkställd av annan än kvinnan själv, straffbelägges i 27 §. Fullbordat brott straffas här med straffarbete från och med sex månader till och med två år eller med fängelse i minst sex månader samt försök med fängelse i högst ett år. Begär medhjälparen fosterfördrivning vanemässigt eller för vinnings skull, är straffet strängare.

Gällande rätt.

De straffsätser, som 26 och 27 §§ i 14 kapitlet strafflagen sålunda innehålla, infördes, efter förslag av Kungl. Maj:t, genom lagen den 13 juni 1921 och inneburo en betydande strafflindring. Till grund för denna lagstiftning låg ett av särskilda sakkunniga den 10 januari 1921 avgivet betänkande. I motiveringen anförde de sakkunniga bland annat:

Tidigare behandling av frågan om fosterfördrivnings straffbarhet.

Uppenbart är, att hela frågan om lagens förhållande till fosterfördrivningen bör, så snart ske kan, från grunden underkastas en sorgfällig omprövning.

Sakkunnigbetänkande 1921.

Det är välbekant, att, enligt gällande svensk rätt, avbrytande av havandeskap kan, på grund av konflikt emellan olika hänsyn (intressekollision), framför allt hänsyn till livsfara för modern, vara straffritt. Vid den kommande allmänna utredning, varom ovan talats, synes närmast påkallat att undersöka, *dels* huruvida det straffria området genom ett eller annat uttryckligt stadgande lämpligen låter sig närmare fixeras, möjligen utvidgas (med av-

seende på andra medicinska hänsyn än till moderns livsfara; vid fall, där fostret avlats i våldtäkt, eller där abnormitet hos fostret måste antagas, eller där andra fall av svåra intressekollisioner föreligga), dels också huruvida bestämda former böra fastställas (exempelvis, vid fördrivning på grund av medicinska skäl: handlingens företagande av läkare efter konsultation, däri tjänsteläkare deltagit, i den mån sådant kan ske; skyldighet att till medicinalstyrelsen göra anmälan om åtgärden o. s. v.).

Riksdagen
1921.

Vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition i detta ärende, nr 71, anförde första lagutskottet, efter att hava tillstyrkt den föreslagna sänkningen av straffsätserna, i utlåtande nr 38 bland annat:

Utskottet har vidare, i samband med behandlingen av de föreslagna straffnedsättningarna för fosterfördrivning, även dryftat frågan om straffbarheten överhuvud av fosterfördrivning, företagen av kvinnan själv eller, med hennes begivande, av annan.

I detta hänseende läser enligt svensk rätt straffrihet inträda allenast om det under rannsakingen styrkes, att det för att rädda moderns liv eller för att undanröja en allvarligt hotande fara för hennes hälsa befunnits nödvändigt att avbryta havandeskapet. Däremot torde kvinnan ej gå fri från straff, om hon exempelvis söker fördriva sitt foster, sedan hon blivit havande till följd av våldtäkt, eller förövar sådant brott under trycket av ett svårt socialt eller ekonomiskt nödläge.

Frågan huruvida och i vad mån lagen bör uttryckligen stadga straffrihet för dylika ömmande fall kan enligt utskottets förmenande icke avgöras utan en ingående och allsidig utredning. Med hänsyn till räckvidden av ifrågasvarande spörsmål samt den stora vikten ur social synpunkt av att detsamma med det snaraste bringas till en tillfredsställande lösning, har utskottet emellertid velat i detta sammanhang uttala som ett önskemål, att vid den fortsatta revisionen av 14 kapitlet strafflagen frågan om fosterfördrivnings straffbarhet i hela dess vidd upptages till prövning.

Vid utskottets utlåtande var fogad en reservation av fem ledamöter, däri hemställdes om vissa skärpningar av de föreslagna straffsätserna. I det i reservationen framlagda förslag till utskottets utlåtande hade ovan intagna del av utskottets yttrande uteslutits, och anfördes, efter det skäl lämnats för den gjorda hemställan beträffande straffsätserna, följande:

Vid bestämmande av den ståndpunkt utskottet borde intaga med anledning av föreliggande kungl. proposition har utskottet givetvis icke kunnat undgå att känna olägenheten av att nödgas behandla de genom propositionen väckta lagstiftningsfrågorna utan att kunna upptaga dem till lösning i det större sammanhang och med den vägledning, som kunnat föreligga, därest de för riksdagen framlagts såsom led i den förestående reformen av straffrätten i dess helhet. Att nu ifrågasvarande delar av straffrätten komma att ånyo genomgå och granskas vid arbetet på den stora straffrättsreformen anser utskottet givet. Utskottet finner emellertid icke anledning föreligga att söka i detta avseende binda det pågående lagstiftningsarbetet genom att meddela särskilda direktiv.

Denna reservation blev icke av någondera kammaren bifallen, utan godkändes utskottets utlåtande av båda kamrarna.

Vid 1927 års riksdag framfördes av herr Spångberg m. fl. i motionen II: 241 enahanda yrkande som i den nu väckta motionen.

Första lagutskottet, som behandlade motionen, yttrade i utlåtande nr 25:

I likhet med vad utskottet år 1921 uttalade, finner utskottet önskvärt, att frågan om fosterfördrivnings straffbarhet i hela dess vidd upptages till prövning. Enligt utskottets mening är det av vikt, att detta spörsmål göres till föremål för en ingående och allsidig utredning. Beträffande tidpunkten för utredningens upptagande kan utskottet med hänsyn till det ovissa läge, vari revisionen av 14 kapitlet strafflagen ännu befinner sig, och då förevarande fråga icke äger så nära samband med nämnda kapitel i övrigt, att icke en fristående behandling av frågan kan äga rum, ej nu förorda ett avaktande av denna revision utan föreslår, att utredningen företages så skyndsamt som omständigheterna medgiva.

Vid undersökningen torde böra uppmärksammas de synpunkter, som framhållits av de förut omförmälda sakkunniga. Främst synes böra utredas, huruvida det straffria området för fosterfördrivning genom ett eller annat uttryckligt stadgande låter sig närmare bestämmas eller om man bör stanna vid ett generellt stadgande, att domstolen må, där omständigheterna äro synnerligen mildrande, kunna fria från straff. Bland de fall, där avbrytande av havandeskap skäligen synes kunna lämnas straffritt, må — förutom här ovan omförmälda, att dylik åtgärd befinnes nödvändig för att rädda moderns liv eller för att undanröja en allvarligt hotande fara för hennes hälsa — särskilt framhållas, att fostret avlats i våldtäkt eller att fostret på grund av moderns eller faderns sjukliga sinnesbeskaffenhet eller av annan orsak kan antagas vara abnormt. Om och i vilken utsträckning fosterfördrivning, som företages under trycket av ett svårt socialt eller ekonomiskt nödläge, må lämnas straffri, är uppenbarligen en mycket ömtålig fråga, och utskottet tilltror sig ej nu att göra något närmare uttalande härutinnan. Slutligen vill utskottet betona, att såsom en bland förutsättningarna för att fosterfördrivning må lämnas straffri bör i regel gälla, att ingreppet sker i början av havandeskapet.

På grund av vad sålunda anförts hemställde utskottet, att riksdagen, i anledning av förevarande motion, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhölla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning, huruvida och under vilka förutsättningar avbrytande av havandeskap finge lämnas straffritt, samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Mot utskottets beslut reserverade sig sju av utskottets ledamöter, vilka därvid anförde:

Enligt vad utskottet i sitt år 1921 avgivna utlåtande angivit torde straff för avbrytande av havandeskap icke av svensk domstol ådömas, därest åtgärden varit nödvändig för att rädda kvinnans liv eller undanröja en allvarligt hotande fara för hennes hälsa. Att på lagstiftningens väg utsträcka denna straffrihet, som icke grundar sig på lagstiftning utan på allmän-giltiga rättsgrundsatser, till andra mer eller mindre bestämt begränsade fall synes oss stridande emot den i landet rådande rättsuppfattningen och dessutom ledande till ett betänkligt utsuddande av gränsen emellan det på detta område tillåtna och icke tillåtna.

Under åberopande av vad sålunda anförts hemställa vi, att förevarande motion måtte av riksdagen avslås.

Vid frågans behandling i riksdagen stannade kamrarna i olika beslut. Första kammaren biföll sålunda reservationen med 59 röster mot 52, var emot andra kammaren med 104 röster mot 101 godkände utskottets utlåtande, dock med uteslutande ur motiveringen av näst sista punkten. Frågan hade alltså förfallit.

Utskottet.

I förevarande fråga hyser utskottet samma uppfattning som den, vilken kom till uttryck i utskottets i fjol avlämnade, här ovan återgivna utlåtande.

Såsom framgår av redogörelsen för ärendets behandling, beslöt andra kammaren att ur utskottets motivering utesluta punkten »Om och i vilken utsträckning fosterfördrivning, som företages under trycket av ett svårt socialt eller ekonomiskt nödläge, må lämnas straffri, är uppenbarligen en mycket ömtålig fråga, och utskottet tilltror sig ej nu att göra något närmare uttalande härutinnan.» I anledning härav vill utskottet framhålla den avsevärda begränsning av det straffria området, som betingas därav, att kvinnan skall befinna sig i ett *svårt nödläge* av angiven art. Klart är följaktligen, att utskottet ingalunda delar motionärernas uppfattning, att varje kvinna skall äga bestämma, huruvida hon vill bli mor eller ej. Tvärtom anser utskottet, att i nu ifrågavarande fall liksom vid fördrivning av foster, som kunna antagas vara abnormala, samhällets intresse av att ingripande äger rum skall vara utslagsgivande. Närmast har utskottet haft i åtanke sådana fall, där en moder på grund av betungande arbete med försörjning av en stor barnskara i förening med klen hälsa allvarligen kan befaras sakna krafter att genomgå ett nytt havandeskap eller där i allt fall verklig fara föreligger för att den börda, som skulle komma att påvila henne genom familjens tillökning, kunde bli henne övermäktig. I dylika fall torde det vara ett samhällsintresse, att kvinnans förmåga att på ett tillfredsställande sätt draga försorg om sitt hem icke allvarligen äventyras.

Utskottet finner sig nu jämväl föranlåtet framhålla, att om avbrytande av havandeskap anses böra tillåtas i vissa särskilt angivna fall, garantier givetvis måste uppställas för att en dylik åtgärd vidtages allenast då dessa fall föreligga. Sålunda torde bestämmelser vara erforderliga, i vilken ordning tillstånd till handlingens utförande skall lämnas, av vem åtgärden må företagas m. m., varjämte skyldighet lär böra stadgas att till offentlig myndighet göra anmälan om åtgärden.

Under åberopande av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att riksdagen, i anledning av förevarande motion, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning, huruvida och under vilka förutsättningar avbrytande av havandeskap må

lämnas straffritt, samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kan föranleda.

Stockholm den 16 mars 1928.

På första lagutskottets vägnar:

A. ÅKERMAN.

Vid detta ärendes behandling hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Åkerman*, *Klefbeck*, *Borell*, *Anderson* i Hägelåkra, *Sandegård*, *Jonsson* i Lycksele och *Bissmark*;

från andra kammaren: herrar *Lindqvist* i Halmstad, *Leo*, *Nilsson* i Antnäs och *Carlson* i Mölndal, fru *Östlund* samt herrar *Olsson* i Rimforsa, *Persson* i Trången och *Christenson* i Södertälje.

Reservationer:

1) av herrar *Borell*, *Anderson* i Hägelåkra, *Bissmark*, *Nilsson* i Antnäs *Olsson* i Rimforsa, *Persson* i Trången och *Christenson* i Södertälje, vilka anført:

»Under åberopande av de skäl, vilka angivits i den vid utskottets år 1927 i ärendet avlämnade utlåtande fogade, här ovan återgivna reservation, hemställa vi,

att förevarande motion måtte av riksdagen avslås.»;

2) av herr *Åkerman* beträffande motiveringen; samt

3) av herr *Sandegård* beträffande motiveringen.